

Аддзел адукацыі Маладзечненскага райвыканкама

*Дзяржаўная ўстанова адукацыі
“Хажоўская агульадукацыйная сярэдняя школа”*

“Страчаная спадчына вёскі Хажова”

*Кіраўнік:
Савіцкая Жанна Адамаўна
настаўнік гісторыі*

Хажова 2009

Змест

Уводзіны.

Глава I. З гісторыі вёскі Хажова.

Глава II. Страчаная спадчына.

2.1. Храм у гонар Святога благавернага князя
Аляксандра Неўскага.

2.2. З гісторыі касцёла Святога Антонія Падуанскага.

2.3. Род шляхты Халхоўскіх.

Заклучэнне.

Літаратура.

Дадаткі.

Уводзіны.

Само жыццё ў роднай з дзяцінства вёсцы, вандроўкі па родным краі, знаходкі цікавых гістарычных матэрыялаў у архіўных, музейных і бібліятэчных сховішчах і навяло на думку стварэння такога даследвання. Не даюць спакою нам пачутыя з маленства гісторыі ад старажылаў сяла пра знікшыя з твару зямлі храмы – каталіцкі ды праваслаўны, памесце – дзе жыў вядомы і паважаны ў тыя часы род шляхты Халхоўскіх.

Імклівая рака нашага жыцця мае свой гістарычны выток. Усе памкненні і намаганні сучаснікаў звернуты ў будучыню. Але мы не можам не думаць аб мінулым, так як яно – аснова нашага сёння і нашай будучыні. Сувязь з сівой мінуўшчынай не павінна ні слабець, ні тым больш губляцца.

Хажоўцы не складаюць выключэння ў пашане да памяці продкаў. Многае безвяротна адышло ў нябыт, і каб не памнажаць стратаў, трэба імкнуцца “замацаваць” падзеі былога на паперы, бо і гэта можа схавацца ў цемень забыцця. Задума злучыць у “кніжцы” пачатак помнікі страчанай спадчыны нашай вёскі дыктуецца пашанай да сваёй малой Радзімы.

Аб’ект і прадмет даследавання.

Аб’ектам даследавання гісторыі страчаных гістарычных помнікаў сяла сталі працы вядомых айчынных даследчыкаў па выбранай праблеме (Г.А. Каханоўскі, М.А. Ткачоў, Т.Г. Пашкоў, У.М. Дамашэвіч). Аб’ектам даследавання таксама былі архіўныя дакументы, артыкулы са сродкаў масавай інфармацыі, успаміны старажылаў і біяграфіі вядомых хажоўцаў.

Прадметам даследавання – гісторыка-краязнаўчыя аспекты вывучэння страчанай спадчыны вёскі Хажова; біяграфіі вядомых хажоўцаў.

Мэта даследавання – даследаваць і аднавіць у памяці страчаныя гісторыка-краязнаўчыя аспекты вёскі Хажова.

- Задачы: - аднавіць у памяці і даследаваць страчаныя гісторыка-краязнаўчыя помнікі сваёй мясцовасці;
- сабраць шматлікія інфармацыйныя звесткі (бібліяграфічныя, этнаграфічныя і электронныя);
  - падрабязна апісаць гісторыю даследуемых гісторыка-краязнаўчых аспектаў;
  - абагульніць і звязаць у адзінае цэлае сабраны матэрыял, што дазволіла б прасачыць цікавую гісторыю роднага краю;
  - адшукаць дадатковыя гістарычныя дадзеныя з гісторыі сваёй вёскі і выкарыстоўваць як дадатковы матэрыял пры вывучэнні звестак школьнага падручніка.

- Метады: - праца з архівамі;
- вывучэнне літаратуры;
  - збор дадзеных;
  - назіранне.

Навукая навізна работы заключаецца ў тым, што была зроблена спроба аднавіць у памяці вяскоўцаў тое, што бяззвяротна адышло ў нябыт; сістэматызаваць гэты матэрыял на паперы.

Тэарытычная значнасць работы: атрыманыя ў выніку даследавання матэрыялы расшыраюць нашы веды аб багацці гісторыі нашага краю.

Практычная значнасць работы заключаецца ў тым, што атрыманыя ў ходзе даследавання вынікі могуць быць выкарыстаны настаўнікамі і вучнямі пры вывучэнні краязнаўства на ўроках гісторыі, у пазакласнай працы.

Структура і аб'ём работы: даследчая работа складаецца з уводзінаў, дзвух глаў, заключэння, спіса літаратуры і дадатка. У дадатку змешчаны фотаздымкі, чарцяжы, дакументы.

Глава I. 3 гісторыі вёскі Хажова.

У кожнага з нас ёсць свая малая Радзіма. Гэта горад, альбо вёска, дзе ты нарадзіўся, дзе зрабіў першыя крокі ў жыццё, дзе звездаў першыя моманты радасці і няўдач. Вёска Хажова – менавіта той куточак на зямлі, які мы называем сваёй малой Радзімай. Людзі тут жывуць, як і паўсюль, такія, як і ўсе беларусы, - добрыя, шчырыя, працавітыя. Мы шануем і вывучаем гісторыю нашай вёскі.

Недалёка ад маляўнічай рэчкі Цвечень ужо шмат стагоддзяў жыве вялікая вёска Хажова, упершыню ўпамінаецца ў пісьмовых крыніцах 1434 года. Гэта не простая вёска, а мястэчка былое, а значыць, і не горад, але і вышэй вёскі. Мела яна некалькі варыянтаў назвы: Хажовая, Хашовая, Хажэва і, нарэшце, Хажова. Па расказах старажылаў назва «Хажова» - вельмі даўняя, калі яно размяшчалася сярод глухіх лясоў, праз якія былі пракладзены сцяжынкі – ходы. З іх дапамогай жыхары вёскі маглі падтрымліваць сувязі са знешнім светам. Вёска Хажова прыгадваецца ў пісьмовых крыніцах у сярэдзіне XV стагоддзя як вялікакняжыцкае ўладанне ў Вялікім княстве Літоўскім. За шматгадовую гісторыю змянілася нямала яе гаспадароў. У 1434 годзе літоўскі князь Жыгімонт:

«Жыгімонт, Божаю милостью король Польский, великий князь Литовский, Русский, Прусский, Жомонтский, Мазовецкий и иных, чыним знаменито сим нашим листом, хто на него пошмолит, або чтучи его вслышит, нынешним и на потом будучим, кому будет потреба того ведати.

Дае и даруе на вечныя часы село Хажова Судзімонтавічу. Атыковане прывілею яго карольскай милосни надлежаче празновати день сий праз 100, 200, 300 роков, праз 10, 20, 50, 70 на веки вечныя поки свет сонца ёсць, пока Божие благословение на Хажова изиходити. Лета от наржэння Сына Божьего тысяча чотыреста трыдцать четвертого!».

У 1540 годзе віленскі епіскап Павел Гальшанскі пабудаваў тут касцёл. У XVI стагоддзі вёска належыла каралю Жыгімонту Аўгусту, потым біскупу. У 1575 годзе сяло – цэнтр воласці Ашмянскага павета, шляхецкая маёмасць, у склад якой уваходзіць двор і пушча (25 валок зямлі).

Хажова належала Мікалаю Крыштафу Радзівілу, Мікалаю Астроўскаму, Карэйвам, Фадзею Агінскаму, Тышкевічам. У 1773 годзе, калі гаспадаром мястэчка прыгадваўся Фадзей Агінскі, ён на ўласныя сродкі пабудаваў праваслаўную Свята-Георгіеўскую царкву. Апошнімі ўладальнікамі Хажова была шляхта Халхоўскіх.

У 1861 годзе Хажова – гэта ўжо мястэчка ў Маладзечанскай воласці, Вілейскага павета, Вілейскай губерні, дзе маецца касцёл, Георгіеўская царква, царкоўна-прыходскае вучылішча, штучная лаўка, кузня, карчма, хлебазапасны магазін.

У графстве Хажова ў сярэдзіне XVIII ст. налічвалася каля пяці тысяч жыхароў і было пяць цэркваў: каталіцкая, праваслаўная, татарская, уніяцкая і яўрэйская сінагога. Але на пяць тысяч чалавек не прыходзілася не адной

школы. Вучыліся толькі дзеці тых, хто меў сродкі, каб наняць на дом настаўніка.

У Хажове да 1936 года дзейнічала царкоўна-прыходская школа, якая давала адукацыю за 4 класы. У школе працавалі два настаўніка, а закон божы выкладалі ксендз (ад каталіцкай царквы) і бацюшка (ад праваслаўнай).

Хожаў – Хожава – Хажова.

Як правільна гучаць гэтыя назвы. Толькі ў іх засталіся водгукі мінулых стагоддзяў, што рэхам адгукаюцца ў вялікай і маляўнічай даліне Цвеченя.

Тутэйшыя паселішчы заўсёды з’яўляліся стратэгічнымі, або знаходзіліся на скрыжаванні чатырох шляхоў: з Заходняй Еўропы да Капач, са Скандынавіі да Капач, трэці – да Масквы, чацвёрты – на Кіеў. Але гэтыя дарогі ў наш час былі не толькі вялікімі гасцінцамі, па якіх прасоўваліся купцы з таварам, але і вайсковымі шляхамі.

Войны, войны, войны... колькі іх было, колькі праняслося над гэтымі Богам данымі землямі, навалаў і ліхаценняў. І мы змаглі, мы выстаялі, мы не былі палонены, мы высока ўздымалі свае мячы ў гонар родных паселішчаў.

Самай трагічнай з усіх бітваў была ў 1434 годзе, калі біліся паміж сабою два беларускія войска. А біліся за валоданне грэбляй Хажоўскай – пераправай праз непразнае балота. Хто ёй валодаў, той і дыктаваў умовы. Была нават прыдуманая спецыяльная малітва, у якой прасілі бога пазбавіць людзей ад неабходнасці пераходзіць яе.

Ды вось бітва 1434 года ад нараджэння Хрыстова. Б’юцца князі родзічы. Аднаго завуць Свідрыгайла, другога – Жыгімонт. Звон металу, мячы ўтору, кроў, енк, плач удоў. Сутыкнулі ілбамі не толькі беларусаў, але і наёмнікаў са ўсёй Еўропы.

Вось тут і здарыўся цуд з нашым беларускім князем Андрэем Саковічам, які на Чырвонай Валоцы ўваскрэс з мёртвых, і ў гонар свайго цудоўнага збаўлення пабудаваў царкву, якая цяпер стаіць на ўскрайку Груздава. Галоўнае тое, што аб гэтым, у сувязі з цудадзейным уваскрэсеннем у 1434 годзе, пісала ўся Еўропа.

Бадай ні адна вайна не прамінула Хажова. Бралі хажоўцаў на руска-турэцкую, балканскую, руска-японскую войны. Удзельнічалі хажоўцы і ў паўстаннях на тэрыторыі нашага краю. Бывалі выпадкі, калі насельніцтва вёскі гінула больш чым на палавіну, але кожны раз Хажова адраджалася разам са сваімі даўнімі звычаямі. Міфічны фенікс быў яго попелам і птушкай. У адрозненні ад некаторых старажытных гарадоў, што зніклі з зямлі, пакінуўшы гісторыі сваю назву, Хажова не зыходзіла са сваіх абшараў, стаіць і прыгожэе ў сузор’і вёсак Маладзечанскай зямлі.

ВКЛ, Рэч Паспалітая, Расійская імперыя – этапы нялёгкай гісторыі. Маскоўскія ваяводы, шведы, французы агнем і мячом пракладалі сабе шляхі, але не скрылі мужных і адважных хажоўцаў.

У 1904 годзе ў сяле Хажова і ў вёсцы пражывае каля 500 жыхароў, а маёнтак належыць пану Халхоўскаму. Хажоўская зямля здаўна славілася сваёйгасціннасцю і талерантнасцю.

З далёкіх векапомных часоў жылі тут беларусы і палякі, татары і яўрэі. І зараз на гэтай зямлі дружна жывуць нашчадкі слаўных крымскіх родаў –

Асановічаў, Шчуцкіх, чэшскіх – Шамятоў, Чаховічаў, сербскіх – Лушчаноў, Радынаў з беларускімі Цярэшкамі, Сыраквашамі і Шуплякамі.

Хажоўцы ўдзельнічалі ў трох рэвалюцыях і грамадзянскай вайне. Яны сталі не толькі барацьбітамі, але і будаўнікамі новага ладу, аб чым зараз напамінае мемарыяльны знак, вялікі помнік-валун, у цэнтры вёскі. На помніку выбіты тэкст пісьма хажоўцаў У.І. Леніну, у ім прызнанне і падтрымка Савецкай улады. Ён і сёння для вяскоўцаў служыць сімвалам мужнасці і салідарнасці.

З 1921 года – Хажова ў складзе Польшчы.

З 1939 года – вёска ў Маладзечненскім раёне Мінскай вобласці БССР.

Гістрачыны верасень 1939 года быў сустрэты ў вёсцы з адкрытай душой, з надзеяй на лепшае будучае. 20 верасня 1939 года сяляне вёскі Хажова перадалі 30 заяў сваіх вяскоўцаў, жадаючых аб’яднацца ў калгас. Так быў заснаваны першы калгас імя Сталіна. У склад калгаса тады ўваходзіла 30 гаспадарак пераважна бедных сялян і былых батаркоў пана Халхоўскага. Першымі калгаснікамі былі: Сыракваш Філіп, Камінскі Раман, Кульбака Антаніна, Нарэйка Станіслаў, Сысун Мікалай, Нарэйка Канстанцін, якія марылі аб лепшым жыцці і заклалі аснову калгаса.

Але надзеям і спадзяванням на лепшае ў хуткім часе не суджана было спраўдзіцца. Так Вайна. Чэрвень 1941 года. З 26 чэрвеня Хажова было занята фашыстамі. У Вялікую Айчынную Вайну акупанты спалілі 4 двары, расстралялі 18 мірных жыхароў, загінулі 74 землякі.

Практычна ніхто не быў падрыхтаваны да такога павароту ў гісторыі і не мог аказаць вартага супраціўлення. Людзі аказаліся сам-насам з жорсткасцю невядомага рэжыму.

І вось даўгачаканае вызваленне 5 ліпеня 1944 года. І сёння абеліск загінуўшым жыхарам вёскі ў Вялікай Айчыннай Вайне 1941-1945 гг, які стаіць на цэнтральнай плошчы в. Хажова, з’яўляецца напамінам аб страшэннай трагедыі XX стагоддзя. Кожны год 9 мая і 3 ліпеня тут адбываецца ўрачысты мітынг. Збіраецца ўся вёска, ветэраны вайны і працы, а дзеці ўголас кажуць: “Слава Героям! Слава ў вяках!”.

У ліпені 1944 года калагас быў вастаноўлены. У склад калгаса ўваходзілі дзве паляводчаскія брыгады. Адна была размешчана на тэрыторыі панскага імення, другая ў вёсцы. Да канца 1948 года ў склад калгаса ўваходзіла 49 гаспадарак.

Жыццё ідзе наперад, рухаецца, дзякуючы плёну і натхненню гармадзян вёскі, якіх з году ў год становіцца ўсё болей і болей. Хажоўцы ўмеюць не толькі добра працаваць, але і добра весяліцца. У кастрычніку 2004 года яны святкавалі два святы ў адзін дзень з нагоды 570-гадовага юбілею старадаўняга паселішча і 65-гадовага юбілею сельгаспрадпрыемства “Хажоваагра”.

Тут Радзімы маёй пачатак,
Тут найлепшыя кветкі Айчыны,
Нашы сэрцы тут усе без астанку,
Тут пачатак маёй Радзімы.

Вёска Хажова мае прыгожую і сакавітую гісторыю. Але мы павінны памятаць і пра страчаную Спадчыну роднага краю. Многія архітэктурныя

пабудовы нашай вёскі адышлі ў нябыт, неабходна памятаць і аб значэнні дзейнасці нашых продкаў-вяскоўцаў са шляхецкіх родаў. І каб не памнажаць стратаў, трэба імкнуцца аднавіць і замацаваць падзеі былога.

Глава II. Страчаная Спадчына.

2.1. Храм у гонар Святога благавернага князя Аляксандра Неўскага.

У 1773 годзе Хажова прыгадваецца як мястэчка Ашмянскага павета Мінскага ваяводства і з'яўляецца ўласнасцю Фадзея Агінскага, які на ўласныя сродкі пабудаваў праваслаўную Свята-Георгіеўскую царкву. Вытрымка з гістарычнага дакумента “Материалы по истории и географии Дисненского и Вилейского уездов Виленской губернии” за 1896 год сведчыць, што ў візіце 1773 года запісана: “В воеводстве Минском, митрополии Киевской, епископии Виленской, в м. Хожово – церковь во имя Святого Георгия, Хожову принадлежало некогда Головням, а ныне Фадею огинскому, коего иждевением и построена сия церковь”.

Свята-Георгіеўская царква была драўлянай і ў 1881 годзе разабрана. Да гэтага часу настаяцелем у царкве быў свяшчэннік Сергій Марозаў. Для яе аднаўлення неаднаразова прыносіліся ахвяраванні як жыхарамі царкоўнага прыхода, так і свяшчэннікамі.

Вядома, што пасля Сергія Марозава насаяцелем быў прызначаны айцец Андрэй карнілавіч, на якога была ўскладзена задача капітальна аднавіць храм. У кастрычніку 1895 года храм быў асвечаны. На яго капітальны рамонт былі выдзелены значныя сродкі як дзяржавай, так і службыцелямі царквы.

У гэтай царкве захаваўся напраздольны сярэбраны крыж, пазалочаны, з подпісам: “В апятнь посещения Государынею Императрицею Мариею Александровною Пятницкой приходской школы”. Крыж быў ахвяраваны маскоўскім купцом Б. Глінскім.

У 1943 годзе ў царкву трапіў нямецкі снарад і яна згарэла. З таго часу царква не адноўлена. Пасля вайны набажэнствы праводзіліся ў доме, дзе жыў свяшчэннік, але ў хуткім часе дом быў забраны пад кантору калгаса імя Сталіна і пазней была зроблена дабудова.

18 мая 1954 года настаяцелем Хажоўскага малітоўнага дома быў прызначаны свяшчэннік Іосіф Масюкевіч. 16 кастрычніка 1956 года на месца настаяцеля Свята-Георгіеўскай малітоўнага дома быў прызначаны Уладзімір Урлік. Пад час яго пастырскай дзейнасці і быў закрыты малітоўны дом і перададзены калгасу. Праз 40 год пасля закрыцця малітоўнага дома, вясной 2001 года, праваслаўныя жыхары вёскі Хажова праявілі ініцыятыву па адраджэнні прыхода. У гэтым жа годзе і была зарэгістравана царква як прыход у гонар Святога благавернага князя Аляксандра Неўскага. Старажылы гэтых мясцін памяталі, што ў дзень святкавання памяці Святога князя Аляксандра Неўскага ў гэтым прыходзе заўсёды быў фэст. Калгас вярнуў вернікам будынак канторы. Абшчына пачала сваю адраджэнцкую дзейнасць. 5 красавіка 2002 года ў Хажоўскі прыход быў прызначаны настаяцелем па сумяшчальніцтве настаяцель Свята-Троіцкай царквы вёскі Гарадок свяшчэннік Уладзімір Рэпін, летам 2008 года, каля будынка

малітоўнага дома; там, дзе калісьці стаяў Свята-Георгіескі храм – пачалі будаваць новую праваслаўную царкву ў гонар Святога благавернага князя Аляксандра Неўскага. Страчаная спадчына вяртаецца на сваё месца, вось яна – павязь часоў! Вось яно – Адраджэнне вечнага.

2.2. З гісторыі касцёла Святога Антонія Падуанскага ў вёсцы Хажова.

У 1489 годзе дзедзіц Хажова Алёхна Судзімонтавіч, канцлер літоўскі, заснаваў тут касцёл пад тытулам Святога Антонія Падуанскага.

Новы фундуш на ўтрыманне першага касцёла ў Хажове ўнёс у 1522 годзе князь Стэфан Збароўскі. У 1528 годзе зямельны фундуш на альтарыю пры касцёле быў унесены Ганнай Трачавічавай.

У выніку вялікай эпідэміі, якая потым прайшла праз гэты край, ваколіцы Хажова былі апуштошаны, а касцёл паступова прыйшоў у заняпад. Яго замяніў новы будынак, які ўзвёў у 1622 годзе ксёндз Валянцін Заовдскі, пробашч Лебедзеўскі і Хажоўскі, спагнаўшы ў судовым парадку зямельныя фундушы парафіі і атрымаўшы сродкі на будаўніцтва храма.

У час Паўночнай вайны тут у 1709-1710 гг. зноў віравалі эпідэміі заразных хвароб, святыня была знішчына шведамі, мястэчка апуштошана. Толькі ў 1733 годзе ксёндз Стэфан Вайноўскі, дэкан Радашковічцкі, плябан Краснасельскі і Хажоўскі, адбудаваў новы касцёл.

У 1746 годзе касцёл Святога Антонія быў значна рэканструяваны, павялічаны ў памерах. Ён уяўляў сабой драўлянае, на каменным падмурку, з трохграннай апсідай збудаванне, завершанае пасярэдзіне капулай большай, а па канцах дзвюма капулками маленькімі. Закрыстыя была зроблена за галоўным алтаром з асобным уваходам. Было шэсць вокнаў з бакоў фасаду касцёла і два акны ў закрыстыі.

Будынак святыні меў 20 аршынаў у даўжыню і 12 у шырыню. Касцёл упрыгожвалі чатыры двух'ярусныя алтары і вялікі "на опыцы маляваны" з абразом Маці Божай Чантахоўскай і алтары Святога Антонія Падуанскага, Святога Ізідбра, Святога Тадэвуша.

Асобна стаяла драўляная, на тры ярусы, пакртая гонтай, з купалком на версе, званіца, узведзеная на сродкі Тадэвуша Агінскага, ваяводы Трокскага, пры людской дапамозе.

Пры касцёле дзейнічалі альтарыя, брацтва святога Ізідбра, заснаванае ў 1763 годзе, а таксама шпіталь і школа пад апекай манахаў-трынітарыяў з Маладзечна.

У 1781 годзе Хажоўская парафія была самай вялікай у Радашковічцкім дэканаце і налічвала 4 911 вернікаў. Да яе прыпісвалі дзве капліцы – палацавую ў Маладзечне і ў маёнтку Тышкевічаў у Забеліне. У парафіяльнай школе налічваліся 42 вучні (8 – шляхецкіх, 16 – мяшчанскіх, 18 – сялянскіх).

Значна пагоршылася ўтрыманне касцёла пасля 3-га падзелу Рэчы Паспалітай і вайны з Напалеонам. Руплівасцю ксяндза Міхаіла Ахіноўскага на яго сродкі святыня была капітальна адрамантавана і нанова падрыхтавана да асвячэння ў 1821 годзе. Ксёндз аднавіў дзейнасць брацтва Святога Ізідбра, адрамантаваў іх дом. былі адрамантаваны будынкі шпіталя і парафіяльнай школы. За кошт пробашча быў запрошаны з Вільні настаўнік, які навучаў вучняў па методыцы Ланкастэра.

У 1842 годзе парафія налічвала 880 католікаў. У гэты час фондуш Хажоўскага касцёла быў заменены на забеспячэнне ксяндза па 5-м класе выплаты пенсіі, з казны 230 рублёў серабром у год і зямельным надзелам у 30 дзесяцін. Пробашчамі касцёла працавалі Фелікс ратовіч (з 1860 года) і Антоні Кітовіч (з 1867 года).

У 1867 годзе у парафіі налічвалася 1187 вернікаў. Пасля падаўлення паўстання 1863-1864 гг. царскія ўлады закрылі Хажоўскі касцёл у 1868 годзе, частку ўбрання і архіў перавезлі ў Аборкаўскую парафію. У 1869 годзе святыню перабудавалі ў праваслаўную царкву.

Толькі пасля маніфеста Мікалая II аб свабодзе сумлення (1905 год) памешчыку Халхоўскаму, уладальніку Хажова, было дазволена пабудаваць тут капліцу. Яе асвяцілі пад гістарычным тытулам у гонар Святога Антонія.

У 1918 годзе касцёл быў вернуты католікам. У 1932 годзе Хажоўская парафія налічвала 1055, а ў 1939 годзе, перад другой сусветнай вайной, - 1230 католікаў. Пробашчамі касцёла з'яўляліся Валерыян Карольчык (1918-1932) і Эдмунд Готлеўскі (1932-1939).

У пачатку 1947 года мясцовыя ўлады адабралі тры будынкі, якія належалі касцёлу: у плябаніі размясцілі пошту, пасялілі настаўнікаў школы і іншых жыхароў, адзін будынак спалілі на дровы.

У гэтым жа годзе ксёндз Пётр Пятровіч Пупін, пробашч Хажоўскага касцёла з 1940 года, чалавек высокай эрудыцыі, які карыстаўся вялікай павагай насельніцтва, быў арыштаваны і асуджаны, а касцёл закрылі. У 1949 годзе у ім зрабілі калгасны склад.

У 1955 годзе ксёндза П.П. пупіна адпусцілі, але зарэгістравалі пробашчам Рубяжэвіцкай парафіі (памёр 10.08.1979г.), а Хажоўскі касцёл у 1956 годзе увогуле разабралі. Захаваліся толькі падмуркі касцёла (па якіх зроблена рэканструкцыя плана). На гэтым месцы сёння ўстаноўлены і асвечаны высокі драўляны крыж, як памяць аб страчанай спадчыне.

2.3. Род шляхты Халхоўскіх.

Калі ўязжаеі у вёску Хажова з боку маладзечна, то ў самым пачатку вёскі за узгоркам з крыжам прагледжваецца ледзь прыкметная, уся ў калдобінах, палявая дарога. Яна вядзе нас улева. Тут, на лузе, мы бачым астанкі ад памесця шляхты Халхоўскіх, якія былі апошнімі гаспадарамі Хажоўскай зямлі.

Сёння аб памесці нагадваюць толькі падмуркі з камянёў ды скляпы, бо пасля рэвалюцыі памесце было разбурана і зруйнавана з зямлёў. Са слоў старажылаў сяла: тут было не проста памесце, а казачны храм з цудоўным паркам і цэлым полем руж. Каля памесця на верхавіне сухога дрэва была буслянка, якую вельмі шанавалі гаспадары. А сёння тут стаіць воданагнятальная вежа і, што за дзіва, на самым версе вежы тая ж буслянка. А буслы, як і шмат гадоў назад, вяртаюцца сюды, і клёкатам сваім імкнуцца паведаміць нам аб былым, аб гаспадарых памесця.

Што ж гэта за род шляхецкі – Халхоўскія. Старэйшым з іх быў валерый Феліксавіч Халхоўскі (1811-1872). Нарадзіўся ў Хажове. Скончыў Мінскую гімназію, а потым Віленскі ўніверсітэт. Удзельнічаў у паўстанні 1830-1831 гг., за што выключылі з універсітэта, і ён эмігрыраваў у Англію, а потым пераехаў у Парыж. Захапляўся правам, філасофіяй, сацыялогіяй. Ведаў дзесяць моў. Працаваў перакладчыкам у Міністэрстве ўнутранных спраў. Пісаў навуковыя трактаты па міжнародным праве. Працы пісаў і па філасофіі на французкай мове. Ён адчуваў сваю роднасць з беларускай зямлёй. Яго сучаснікі характарызувалі як сціплага і ціхага працаўніка. Не выпала яму ні разу прыехаць дадому, увесь час хварэў, памёр у Парыжы.

Жыхарам Хажова ўрэзаўся ў памяць Мар'ян Геркуланавіч Халхоўскі (1857-1934), плямяннік вышэйназванага, сын афіцэра, удзельнік паўстання 1863-1864 гг., а на эміграцыі ў Парыжы працаваў у бібліятэцы, у музеі. Мар'ям нарадзіўся ў Хажове. Закончыў Віленскую гімназію, Варшаўскі ўніверсітэт, а з 1881 года стаў адвакатам у Варшаве, тады ў Вільні. Быў чалавекам прапольскай арыентацыі. Фактычна адмаўляў сваё беларускае паходжанне, быў заядлы католік. Яшчэ ў дарэвалюцыйны час сышоўся з польскімі нацыяналістамі і вёў адпаведную работу. Быў членам Другой Думы ў Пецярбургу. У 1919-1920 гг. працаваў суддзёй у Вілейцы. Потым быў ганаровым членам акруговага суда ў Вільні. Стаў актыўным пілсудчыкам, за што не меў павагі ў сваіх хажоўскіх землякоў. Выступаў у друку як журналіст. Ён заклаў часопіс “Дзённік Віленскі”.

Мясцовыя людзі былі настроены ваража супраць не аднаго Мар'яма, але і яго сына Эўгеніюша Халхоўскага. Тады народ прасты ва ўсіх памешчыках бачыў зло, таму што прыходзілася на іх працаваць. Але патрэбна бачыць і адваротны бок медаля. Сёння нам гэта лягчэй зрабіць, бо мы толькі на словах адчуваем цяжкае становішча сялян. І ў той жа час мы ведаем і прызнаём вядомую дзейнасць і талент шляхты рода Халхоўскіх, іх уклад у развіццё асветы і навукі. Аб гэтым нельга забывацца.

Заклучэнне.

Цяжка ўявіць сабе народ без мінулага. Мы не можам не думаць аб сваіх гістарычных вытоках, так як яны – аснова нашага сёння і нашай будучыні. І гэта такая неабходная і такая натуральная павязь часоў ніколі не павінна ні слабець, ні тым больш губляцца. У народзе існуе павер’е, што калі забываеш гісторыю сваю, то яна помсціць за гэта. І каб былыя падзеі не адышлі ў нябыт, і каб не памнажаць стратаў мы імкнёмся гісторыю нашай Бацькаўшчыны “замацаваць” на паперы.

Занёмся з гісторыяй сваёй малой Радзімы, паўстала жыццё аднавяскоўцаў ад глыбокай старажытнасці і да нашых дзёе. Жыццё, быт і традыцыі нашых продкаў глыбока і ярка раскрываюць многія выдатныя рысы нацыянальнага характару беларусаў: яго сумленнасці працавітасць, спагадлівасць, яго душэўная шчодрасць, сціпласць, вялікае жыццялюбства і аптымізм.

Гісторыя і культура Хажоўскага краю з’яўляецца часцінай нашай любімай Радзімы.

І калі пасля прачытання гэтага даследавання вам не захочацца асабіста прайсціся сцежкамі-дарожкамі і пазнаёміцца з жывой гісторыяй, помнікамі мінулага, дасягненнямі працаўнікоў Хажоўшчыны, плёнамі іх рук і розуму, то будзем лічыць сваю мэту дасягнутай. Як пісаў Уладзімір Караткевіч: “Любіце гэтую святую зямлю аддана і да канца. Іншай вам не дадзена, ды й не патрэбна”.

Сёння і заўсёды павінен кожны чалавек даражыць сваёй Спадчынай. Менавіта ў ёй жыве мудрасць народная і гонар.

Літаратура

1. Беларуская энцыклапедыя. т. 16, Мн., 2003
2. Дамашэвіч У.М. каб радзіла зямля. Мн.: “Беларусь”, 1972
3. Караткевіч У.С. Зямля пад белымі крыламі. Мн.: Нар. асвета, 1992
4. Каханоўскі Г.А. Повазь часоў. Мн.: “Полымя”, 1985
5. “Маладзечанская газета”, 1993г. 18, 23 жніўня, 2004г. 6 кастрычніка.
6. Матэрыялы по історыі і географіі Дысненскаго і Вилейскаго уездов Виленской губернии. Архивные документы, 1886
7. Пашкоў Г.Г. Памяць. Мн., 2002
8. Ткачоў М.А. Абарончыя збудаванні заходніх зямель Беларусі XIII-XVIII ст. Мн., 1978

Тэзісы даследчай работы. “Страчаная Спадчына вёскі Хажова”

Выканана вучнямі Хажоўскай агульнаадукацыйнай сярэдняй

школы: Пінчук Валерый - 9' клас

Конан Катажына - 8 клас

Гарбуз Аляксандра - 8 клас

Шафаловіч Вікторыя - 7 клас

вёска Хажова, вул. Луговая, 14, тэл. 28-4-43

Кіраўнік: Савіцкая Жанна Адамаўна,
настаўнік гісторыі.

Хажова – вёска ў Маладзечненскім раёне Мінскай вобласці, цэнтр сельсавета. Насельніцтва складае каля 660 чалавек. Такімі памерамі наша вёска абавязана пабудаванаму ў савецкі час свінагадоўчаму комплексу і цэху па перапрацоўцы мяса. На базе вёскі Хажова ў гэтым годзе завяршылася будаўніцтва аграгарадка.

Актуальнасць даследавання. Праблемы актуальнасці гістарычнага даследавання заўсёды былі важныя ў краязнаўстве, паколькі вывучэнне аспектаў краязнаўства заўсёды носіць сугуба асабісты, не аб'ектыўны, прад'узяты характар. Даследчык у сваіх работах паказвае свае адносіны да прадмета даследавання.

Невялікая па аб'ёму і зместу апавяданні аб Хажове ўрыўкамі ўпамінаюць аб калісьці існаваўшых, а не сённяшні дзень разбураных і забытых гістарычных помніках: касцёле, царкве, памесці і роду шляхты Халхоўскіх – апошніх гаспадарых вёскі Хажова. Зварот да даннай тэмы тлумачыцца неабходнасцю “замацаваць” падзеі мінулага на паперы і сістэматызаваць назбіраны краязнаўчы матэрыял аб адыходзячых у нябыт гістарычных помніках нашай мясцовасці.

Аб'ектам даследавання сталі працы вядомых айчынных даследчыкаў па выбранай праблеме: Г.А. Каханоўскі “Повязь часоў”, У.М. Дамашэвіч “каб радзіла зямля”, артыкулы з “Маладзечанскай газеты” (жнівеньскія нумары 1993 года, кастрычніцкі нумар 2004 года).

Мэта даследавання: больш дасканала даследаваць і аднавіць у памяці страчанія і забытыя гісторыка-краязнаўчыя аспекты Хажоўскага краю.

Пры гэтым мы ставілі перад сабой наступныя задачы:

1. аднавіць у памяці і даследаваць страчанія гісторыка-краязнаўчыя помнікі сваёй мясцовасці;
2. сабраць шматлікія інфармацыйныя звесткі (бібліяграфічныя, этнаграфічныя і электронныя);
3. падрабязна апісаць гісторыю даследуемых гісторыка-краязнаўчых аспектаў;
4. абагульніць і звязаць у адзінае цэлае сабраны матэрыял, што дазволіла б прасачыць цікавую гісторыю роднага краю;

5. адшукаць дадатковыя гістарычныя дадзеныя з гісторыі сваёй вёскі і выкарыстоўваць як дадатковы матэрыял пры вывучэнні звестак школьнага падручніка;

6. абагульніць атрыманыя вынікі даследавання.

Праводзячы даследаванне, выкарыстоўваліся наступныя метады:

- праца з архівамі;
- вывучэнне літаратуры;
- збор дадзеных;
- назіранне.

Навуковая навізна работы заключаецца ў тым, што была зроблена спроба аднавіць у памяці тое, што бяззваротна адышло ў нябыт, сістэматызаваць гэты матэрыял на паперы.

Знаёмячыся з мінулым нашага краю мы даведаліся аб існаванні на тэрыторыі нашай вёскі такіх гістарычна-краязнаўчых аб'ектаў:

1. Праваслаўны Храм у гонар Святога блажавернага князя Аляксандра Неўскага.
2. Касцёл святога Антонія Падуанскага.
3. Памесце шляхты Халхоўскіх і іх біяграфіі, як вядомых і вельмі адукаваных людзей таго часу.

Мы ўстанавілі, што царква ў Хажове была пабудавана ў 1773 годзе, гэта пазней, чым касцёл, амаль на тры стагоддзі (1489г.), значыць вернікаў тут было больш каталіцкага веравызнання. А вось разбураны храмы былі амаль адначасова: праваслаўны – у 1943 годзе, каталіцкі – закрыты у 1949 годзе, а разабраны увогуле у 1956 годзе – гэта ў абодвух выпадках – сярэдзіна ХХ стагоддзя. Толькі вось царкву разбурылі немцы, а касцёл – свае ж вяскоўцы, бо ён быў закрыты савецкай уладаў. Калі ў першым выпадку – непазбежнасць (нямецкі снарад), то другога выпадку магло б і не быць. Чалавеку ўласціва штосьці зрабіць, а потым праз некаторы час адумаецца – ды позна.

Дзякуючы гэтым разважанням мы прыйшлі да высновы, што трэба глыбей задумацца аб захаванні існуючых гістарычна-краязнаўчых помнікаў нашага краю. Яны ж памяць пра лёс нашых дзядоў і прадзедаў, наша гісторыя, якая з'яўляецца настаўніцкай жыцця.